

ANTROJI DALIS

D R A U G A S

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1987 m. rugsėjo mėn. 19 d. / September 19, 1987 Nr. 183(33)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Rusai skuba spausdinti uždraustuosius

Dabar jau, rodos, bus arti dvidešimtojo, kai čia, svetur, su svečiu iš Lietuvos kalbėjomes apie tenykštes rašytojų galimybes spausdinti savo kūrinius. Buvo tada ir tinkama proga tokiam klausimui kilti, nes kaip tik neseniai Jonas Mikėlinas buvo smarkiai užspūstas už neseniai išspausdintą apsakymą. Ar daug sukuriama tokių dalykų, kurie negali praeiti pro cenzūrą? Mano pokalbininkas spėjo, kad tokių dalykų gal ir nesukuriama. Į Lietuvą buvęs atvažiavęs iš Maskvos atstovas rašytojų, kurie ruošėsi leisti pagrindinį žurnalą. Jis ieškojo tokių kūrinių, kurie negali būti išleisti valstybinių leidyklių ar išspausdinti oficialiojoje periodikoje. Tačiau grįžęs nieko nelaimėjęs. Išvada: Lietuvoje viskas praėina, kas parašoma.

Gal toks sprendimas ir pagrįstas buvo. Juk dabar, kai prasidėjo „glasnost“ vardą gavęs atlydis, Lietuvos spaudos neužplūdo dešimtys ligi šiol stačiuose laikytų kūrinių. *Pergalė*, pavyzdžiui, išspausdino tik trejetą kūrinių, kurie anksčiau galėjo būti ir užkliuti. Tai Romualdo Granauskio stamboka apysaka „Gyvenimas po klevu“, kuri giriama, kaip atverianti ligi šiol slėptas žaizdas. Vlado Dautaro romanas *Atsisveikinimas su ne-griztančiais paukščiais*, kuris, kaip galė nurodyta data liudyti, buvo parašytas 1975 metais. Galėjo, žinoma, ligi šiol užkliuvis būti ir dabar *Pergalėje* išspausdintas Jono Mikėlinsko romanas *Juodųjų eglių šalis* (rašytas 1962-1967 metais).

Kitokia padėtis yra Rusijoje. Didesnis kraštas, daugiau rašytojų, daugiau ir literatūros, kuri tik dabar gali pasirodyti. Užsienio žurnalistai paskubomis registruoja savo laikraščiuose, kaip rusai dabar jau susejo išspausdinti ir ką numato.

Bene pirmoji sensacija buvo jiems ta, kad žurnalas *Oktiabr* išspausdino Anos Achmatovos poemą „Requiem“, parašytą kažkada tarp 1935 ir 1940 metų. Įkvėpimo parašyti tą kūrinių poetėi bus davęs įkalinimas jos sūnaus, ją pačią apgaubusi grėsminga tyla – ji nebegalėjo niekur reikštis – ir Stalino vykdomas dvasinis genocidas ir intelektualų naikinimas. Dar ir

pokariu poetė buvo Ždanovo ir kitų su purvais maišoma ir tik Chruščiovo laikais atgavo teisę spausdinti savo kūrybą. Bet „Requiem“ tik dabar tegalėjo būti išspausdintas oficialiame žurnale ir dar su pačios poetės parašyta įžanga, kaip ji, 17 mėnesių išstovėjusi eilėse prie kalėjimo, kartą buvo atpažinta užpakalyje stovėjusios moters, kuri sušnibždėjusi: „Ar galėtum iš viso aptarti tai?“ Ji pažadėjo.

Družba narodo žurnalas išspausdino Anatolio Rybakovo romaną *Detški Arbata* (Arbato vaikai) apie Stalino vykdytus valymus. *Novy mir* spausdino Michailo Šatrovo pjesę apie 1918 metus – „Bresto taika“, kurios pagrindiniai veikėjai yra Trockis, Zinovjevas, Kamenevas, Bucharinas. Jų pavardės ligi šiol nebūdavo niekur minimos.

Maskvoje, girdi, anksčiau būdavo sakoma: „Aš neskaitau laikraščių, jie tik rankas suteptą“. O dabar eilės stovi prie kioskų, iš kurių geriausias yra „Anoj pusėj ežero“, „Sudiev, kvietkeli“, „Rojas vartai“ ir autobiografija, pavadinama „Septinton įleidus“ (Pemuarautobiografiniai apmatai). Iš jų paskiausiai parašyta yra autobiografija – 1968 metais Adelaidėje. Joje atsispindi ne tik autorius gyvenimo gan įvairus kelias, bet ir jo literatūrinės šaknys bei raida. Ji tais pat metais buvo išleista Bostone, knygoje „Rinkiniai raštai“. Po autobiografijos ten eina Pulgio Andriūšo lyrinės apysakos „Anoj pusėj ežero“, jau trečia laida.

Štai esąs naujausias numeris žurnalo *Novy mir*, kuri kadaise redagavo Aleksandras Tvardovskis ir Chruščiovo laikais išspausdino Solženicino *Viena Ivano Denisovičiaus gyvenimo diena*. Jame dabar yra užsienyje gyvenusio Vladimiro Nabokovo straipsnis apie Gogolį. Čia išspausdinta ir Michailo Šatrovo ta pjesė apie Lietuvos Brastos taikos sutartį (pjesė vaidinama Vachtangovo teatre, ir joje pasirodo ne tik tie garsūs partijos vadai, kuriuos Stalinas išvadė, bet ir Gorkis, kuris laikomas sovietiniu šventuoju, o tada nesutarė su partija. Tvardovskis prieš 17 metų norėjo tą pjesę spausdinti žurnale, bet už tai jis buvo išstumtas iš redaktorių.

Žurnalas *Moskva* išspausdino Nabokovo romaną *Gynyba*, o *Ogoniok* ne tik Anos Achmatovos „Requiem“, bet ir 1921 m. sušaudyto jos vyro Nikolajaus Gumilevo eilėraščius. Dabar jau paskelbti ir Boriso Pasternako laišakai, kuriuos jis rašė, kai buvo kuriamas ar jau sukurtas *Dr. Ži-*

Pulgio Andriūšo (1907-1970) apysakos „Anoj pusėj ežero“

ANTANAS VAIČIULAITIS

Jeigu būtų toks mokslas kaip literatūros geografinė, į jo žemėlapi reikėtų įtraukti ir Tauragnų valsčiaus Gaidžių kaimą, kuriame gimė poetai Jurgis ir Teofilis Tilvyčiai ir beltristai Pulgis Andriūšis, o gretimame Juknėnų kaime – poetas Antanas Miškinis ir jo brolis literatūros istorikas Motiejus Miškinis.

Gaidžių kaime Pulgis Andriūšis praleido savo jaunus dienas, išsiskynio suaugo su jo žmonėmis, šnektai ir gamta, ir šiemis gimtojo sodžiaus lobiams pasiliko ištikimas ligi paskutinių savo gyvenimo metų. Tėviškės paveikslai ir žmonės jo knygos artimai ir šiltai atgijo visu gimtinės žodžio vėslumu ir spalvingumu. Jo raštų žodžingumas gali priminti Vaižganto, Petronėlės Orientaitės ar Mariaus Katiliškio kalbinių tirštumą. Savo prierašumu prie tėviškės teritorijos ir jos grumstų bei šnektos Pulgis Andriūšis gali būti priskirtas prie tu autorių, kurie apšaukiami provinciniais, o jų kūryba – provincializmu, šiemis terminais suteikiant neigiamą dažą. Iš tikrųjų tai nėra kokia piktžolė mūsų Parnaso slautuose, o mūsų literatūros dorė – jos gaivumo ir įvairumo šaltinis. Pulgis Andriūšis namų židinio žodi, kurį jis vadino sėliu tarme, išsaugojo ne tik sau, bet paliko ir kitiems savo knygos, iš kurių geriausias yra „Anoj pusėj ežero“, „Sudiev, kvietkeli“, „Rojas vartai“ ir autobiografija, pavadinama „Septinton įleidus“ (Pemuarautobiografiniai apmatai). Iš jų paskiausiai parašyta yra autobiografija – 1968 metais Adelaidėje. Joje atsispindi ne tik autorius gyvenimo gan įvairus kelias, bet ir jo literatūrinės šaknys bei raida. Ji tais pat metais buvo išleista Bostone, knygoje „Rinkiniai raštai“. Po autobiografijos ten eina Pulgio Andriūšo lyrinės apysakos „Anoj pusėj ežero“, jau trečia laida.

Anoj pusėj ežero

Būdamas Vakarų Vokietijoje,

vago. Numatomas spausdinti ir tas romanas. Gal būsiąs perleistas ir Solženicino romanas *Vežio palata*. Jau išspausdintas Michailo Bulgakovo apsakymas „Suns širdis“, o anksčiau, sako, jei kas būtų laikęs to kūrinių rankraštį, galėjo atsidurti koncentracijos stovykloje.

Ogoniokui duklė atidavė spausdinti Erenburgo atsiminimų pabalus iš to laiko, kai buvo pašalintas Chruščiovas. O naujasis žurnalo *Znamia* redaktorius Gregoris Baklanovas įdėjo Tvardovskio ilgus eilėraščius apie žemės ūkio kolektyvizacijos žiau-

Pulgis Andriūšis padarė savo literatūrinę ambicijų sąžinės perkratymą ir apyskaita. „Baigiau ketvirtąją dešimtį, be Don Kichoto vertimo nieko daugiau neturėjau savo literatūrinėje sąskaitoje, tik tūkstančiai greitomis parašytų straipsnių, vaizdėlių, feljetonų, kelionių išpučių laikraščiuose, žurnaluose, kurie seniai nustojo eiti, jaunystė iššauta strėlė kažkur įstrigo“, rašo jisai savo autobiografijoje, paskui dar pridurdamas: „Šiltomis vasaros dienomis gulėdamas Nekaro paplūdimiuose turėjau laiko pamąstyti“.

Pirmus žingsnius rimtesne linkme jis buvo jau žengęs. Užuomazga turime kai kuriuose dalykėliuose, spausdintuose dar vokiečių okupacijos metais, būtent: „...berašydamas vaizdėlius iš Gaidžių kaimo, įvedžiau nuolatinius tipus, kaip Dindžioką, Pelūrytį, Maišymą ir kt. Viena rasinėlyje „Pulkas bitelių po pievą skraido“ priartėjo prie novelės, vaizduodamas bitę, kuri pavasarį atzimbia į Bikelio Darymą, žiūrį, senojo gerojo pievoj prisėta kultūrinis žolius, nebera nei kiško kanapėlių, nei žvagučių...“

Medžiaga knygai rinkosi Vokietijoje, kai Pulgis Andriūšis, važinėdamas po literatūros vakarus, šalia feljetonų, programoms parašė ir „apie penkis lyrinės apsakos iš pailginto Gaidžių kaimo...“ Taip susiklostė pirmas svarus Pulgio Andriūšo veikalas „Anoj pusėj ežero“, kuris turi devynias apsakas.

„Ši rinkinį pavadinu lyrinėmis apysakomis todėl, – pastebi autorius, – kad tam neturėjau kito žodžio“.

Apsakos neturi tokio tikslaus žanrinio apibūdinimo kaip novelė, ir Pulgis Andriūšis susirado nuosavą apsakos tipą, kur beveik nėra veiksmo įprastine prasme, kur net ir laikas sustoja. Ligi smulkiausias detalės ten įsižiūrim į tam laike įsčius žmones, gamtą ir atsiminimus, gau-

rumus. Tvardovskio tėvas buvo stambus ūkininkas, sovietiniu terminu tarant, kulokas. Prieš mirdamas poetas padavė tuos kūrinius savo draugui Baklanovui, kad tas kada nors pasi- stengtų paskelbti.

Jau išspausdinti ar ruošiami spausdinti dalykai rodytu pasikeitimą į gerąją pusę. Bet toli gražu ne viskas priimtina visiems. *Ogonioko* redaktorius Vitaly Korotych sakė, kad gautas rašytojų sąjungos raštas, kuriame to žurnalo bendradarbiai Jevtušenka ir Voznesenskis išvadina išdavikais. Grupė rašytojų įteikė Korotychui protestą dėl romanisto Juro Bondarevo kalbos, kurioje jis grasinamai pasisakė, kad literatūros liberalams reikiąs naujo Stalino grado. Prisidengdami ta „glasnost“, į paviršių iškėlė melagali, kurie atvers vartus pilkiesiems žmoneliams – talento neturintiems genijams. Kai visos lakštingalos išnaikintos, tada pelėdos pradės giedoti.

Žodiu, vyksta ir nemažos tarpusavio kautynės tarp rašytojų. Bet spaudai, ypač didiesiems žurnalams, vadovauja daugiausia nauji redaktoriai, kurie pritaria

Šių metų kovo 18 dieną sukako 80 metų nuo Pulgio Andriūšo gimimo. Rašytojas mirė 1970 m. gruodžio mėn. 19 d. Adelaidėje, Australijoje.

Nuotrauka Gedimino Andriūšo

biamus lyrinę nuotaukų. O vis dėlto gyvenimas nestovi vietoje. Nors metu metams slenkant „cionai nieko neįvyko“, bet iš tikrųjų atsitinka ir didelių dalykų, kaip audros, kurios išverčia beržus. Veiklos itin gausi detalėje, kuriai rašytojas turi kone mikroskopinę akį ir neme- luota smalsumą bei šilumą; čia, smulkiajam pasauly, eina atkaklios kovos, tragedijos ir grumtynės dėl būvio. Štai kokia spūstis ir varžybos ištinka tarp dviejų

mažų vabalėlių:

„Nepasidalindamas naktigultu, ant dirės susipešė dvi sprakšės ir kulvirčiais nukrito žemėn, su- braskėdamos savo kietais žvynais, ties paskutiniu koto gunklu užkliuvusios už vijoklio kilpos. Kai jau visi pačiame miego saldume, joms dabar šaltomis papu- dėmis vėl iš naujo reikės ieškoti sauso guolio. Kol išdžius kojos, kol sušils patalai, bus jau netoli ir rytas. Štai ką daro pavadas ir blogo linkėjimas artimui!“

Toje aplinkoje, kur laikas susto- jes, net ir žmogaus balsas nakties tyloje nuskamba kaip ištisa dra- ma, „įvyko kažkas nepaprasta. Nuo Piliakalnio, iš anapus ežero praplyšo oras:

„Moč, kur palikai maišį-į?“

Ir dar ši akimirka iš apsakos „Naktis parugėje“:

„Paskui sudreba lyg mažas griaustinis. Tai tas pat arklys nu- siųptas. Sako, jis taip baido vel- nius“.

Tokiais vaizdais, kaip sprakšių peštynės dėl guolio, atasta visa „Naktis parugėje“, ir tai auten- tiškas Pulgio Andriūšo meno ženklas. Iš jų skaitytojai darosi aiškesnis autoriaus subtilumas ir aklumas smulkiajam gamtai, tų gyvūnėlių ar menkos gilytės atjautimas, žavėjimasis ir drau- ge – dalykinis pažinimas. Ne be reikalo jis anksčiau, rašydamas apie vabalus, rausėsi po prancū- zo Fabre'o, praminto „vabzdžių Homero“, veikalus, o taip pat ir šveicarų botaniko Koerner von Maurilan didžnygę „Pflanzenle- ben“. Tų autorių faktus jis įso- dindavo lietuviškon dirvon ir, kaip pats išsireiškė, „privars- tydavau humoro“, kurio apstu ir lyrinėse apsakose „Anoj pusėj ežero“. Šio rinkinio „Pratarmėje“ jis nuogastauja, kad kai kam „gal

kris akin čia paleistas į apyvartą per tirstas botanikizmas ir ento- mologizmas...“ Bet jis negaišda- mas išdėsto ir pasiteisinimą, kuris nušviečia esminę jo raštų žymę.

Tas bruožas yra gamtos suasmeninimas. Ten visa kas turi asmens savybių – ir vabalas, ir gele, ir medis, net ir padange plaukiantis debeselis. Turi jie savo asmeninį gyvenimą, turi savo rūpesčius, konfliktus, kovas dėl vietos, turi savo pavojus ir džiaugsmus bei pasigėre- jimus. Ir taip vyriausias knygos veikėjas, tarant autoriaus žodžiais, „yra ežeras Silys su savo satelitais: Pagrabikiu, Kazio Go- jum, dirvonėliu, Didžiolaikiu, maldynu ir kt.“. Šio ežero orbitoje bruzda aibes smulkesnių veikė- jukų: senis Mykola, Jonienė, strazdas, Dievo karvutė, žuvis ra- guolis, kurmis, sprakšės, nakti- gones arklys, gele, kurios vardas snaudalis, penki beržai, plastakė, pypkių dirbėjas Ignasius, pagaliau ir nesikeičiantis laikas, „tylesnis už nebūtį“. Ir ar ne išpūdinga asmenybė yra bitinas:

„Sultingu bosu ūbauja visų piė- vasparnių karalius bitinas, ap- sitraukęs savo papilvę dryžuota, saktum, katorgininko palaidine. Juoda, geltona, daug sidabro. Ir triukšmo. Jo balsas lyg vėjo smūgiai į tuščią statinę. Labai mėgsta svečiuotis pas dedesę, kurių žiedai turi įrengę asmeniškai jam nutūpti aerodro- mus“.

Arba šis grėsmingas paveikslas: „Štai tuo pačiu kotelu keliauja tauškuota Dievo karvutė – amarus siaubas ir negaile- tingas žudikas. Skruzdė atsistoja piestu ir prisipila nuodu į savo švirkštą“.

Gamtos suasmeninimą ir vieto- mis sudvasinimą Pulgis Andriū- šis pagrindžia Gaidžių kaimo žmonių psichologija ir galvosena, būtent: „...bet tikėk, malonus skaitytoju, rytų aukštautių žolės, medžiai, žuvis, vabzdžiai, debesys, net akmenys nėra vien tik kalbinė ornamentika, butafo- rija, o broliai ir seserys, lygia- teisiai gyvenimo plėdovai su tais pačiais rūpesčiais ir džiaugs- mais, kaip ir mes“.

Lyrynių apsakų „Anoj pusėj ežero“ yra devynios. Kiekviena iš jų gauna specialų turinį. Taip „Penkių beržų kronikoje“, pirma- me kūrinyje, sklaistome dvilypę istoriją – pačių beržų ir Lietuvos. Šios dvi kronikos – medžio ir tau- tos – yra meistriskai sujudintos.

Apsakojė „Snaudalis dirvonė- lyje“ vyrauja gele ir jos kepeji- mas. Ir pats snaudalis yra gele, „mūsų dirvonėlių matuzalis“. Rašytojas dirvonėlio augmeniją vaizduoja kaip gamtos žinovas, tarpais su moksline precizija, tar- pais kaip artistas, vietomis net galantiškai ir rafinuotai, pavyz- džiui: „Kaip ten bebūtų, tačiau kerpių plaukelis savo blankiu, svajung raudoniu gražesnis už viduramžių moteri, išauginta tamsioje akmenų pilyje“. Apsa- koje „Santa Lucia“ pagrindiniai personažai yra Silio ežero vab- džiai, ir štai koks spalvingas vie- nas iš jų: „Kaip stiklaus dei- mantas, režia ežero paviršių nie- kingas raudonas vabalėlis, nepa- likdamas nė menkiausios bry- dės...“ Tai idiles paveikslas, o netruksta ir šiurpulingu: „Kar- tais tik per atvirą liekną prasiuo-

(Nukelta į 4 psl.)

Šiame numeryje:

- Rusijoje spausdinami uždraustieji • Pulgio Andriūšo apysakos • Ateitininkų studijų dienos • Jonui Minelgai septyniadesimt • Danguolės Sadūnaitės eilėraščiai • Ką atveža dail. Pranas Gailius?
- Naujos knygos • Chicagos teatruose

Gėrėme iš savų šaltinių

ALDONA ZAILSKAITE

Apie Ateitininkų studijų dieną pasisekimą suvažiavusiųjų atžvilgiu žinojome jau iš anksto. Vėliau Birutei Bublionei skambinantį rezervacijų sužinojo, kad seimų kambariai jau visi užimti net savaitę iš anksto, o ir paskirų lovų tik kelios belikusios. Sužinojus, kad daug kas važiuoja, interesas turbūt dar padidėjo. Ir buvo ko. Netrukus įdomių, aktualių, gerai paruoštų paskaitų ir po jų gyvų diskusijų, įvairių pasisakymų. Netrukus ir salygų jaučiai bendrauti geroje kompanijoje. Nenorintiems šnekučiuojantiems vaikštinėti Dainavos takeliais ar stoviniuoti prie dabar jau gelsvai nudažyto „Balto namo“ veikė ir „Balto avino svetainė“ apstatyta minkštasuoliais, papuosta vaikų stovyklose padarytais lietuviškais „vit-razais“ ir keliom „persodintom“ tujom. Ten dienos metu galėjai atsigaivinti kava ar arbata, o vakare prie smagios estradinės muzikos ir dainų ir vyno, ir alaus atsirasdavo.

Penktadienio, rugsėjo 4 d., vakara atvykusiems buvo rodomos Lietuvos krikšto sukakties iškilnių Čomoje vaizduojamų, jose dalyvavusių — puikių prisiminimų, nebuvusių lyg ir praga dalyvauti.

Nežinūn penktadienio vakaro draugysčių atnaujinimo, susipažinimo malonumu, šeštadienio rytą 8 val. prisirinko pilna salė šv. Mišiom. laikomom Ateitininkų federacijos dvasios vado kun. Valdemaro Cukuro. Pamokslu metu tarp kitų minčių, gyvėjančių krikščionybės po-veikį lietuvių tautos religiniam gyvenimui ir lietuvių įnašą į visuotinės Bažnyčios tikėjimo lobį, jis pareiškė mintį, pasi-naudodamas Pietų Amerikos teologo Gustavo Gutierrez naujausia knyga: *Gėrėme iš savų šaltinių*. Išsaugojus, išskovojus 600 metų krikščionybės, per kuriuos daugiausia sėmėmės iš svetimų kultūrų šulinių, tai lenku, tai vokiečių, net ir rusų, šiandien pribrendo mums laikas semtis iš savų šulinių.

Besiklausydama šio savaitgalio paskaitų, pajutau, kad štai šį savaitgalį ir semėmės iš savų šulinių: iš mūsų tautos pavergimo-persekiojimo patirties, iš Palaimintojo ark. Jurgio Matulaičio, iš Antano Maceinos, iš mūsų poetų, muzikų...

Šalia studijinių paskaitų pora valandų tuoj po pusryčių kiekviena diena buvo skirta organizaciniams reikalams. Buvo Audronės Skrupskelienės paskaita apie globėjū metodiką, patarimai jaunimui, Janinos Udrienės apie globėjū vadovėlius. Savo visu keturių sąjungų naujų tarybų valdybų pranešimai. Daugiausia buvo studentiško pobūdžio dalyvavimas tiek

paskaitų klausymui, tiek jų įvadais į programos punktus ir diskusijomis, tiek ir vakarais meninėmis programomis, o taipogi ir jų pačių pasilinksminimuose ir šiaip, ir anapus ežero.

Studijų savaitgalio programos organizatorius AF tarybos pirmininkas Algis Norvilas, atidarydamas savaitgalį ir pasveikinęs suvažiavusiuosius, išreiškė organizatorių viltį sudaryti sąlygas idejiniam atsinaujinimui, minties trinciai, „kuri vyktų ateitininkų principų fone“. Šalia formalių paskaitų skatino ir neformalias asmeniškas diskusijas, ragino burtis specialiu interesu grupelėms, kas ir įvyko. Būrėsi studentai su Lietuvių katalikų religinės šalpos ir Lietuvių informacijos centro darbuotojais Gintu Damušte ir Viktoru Naku kalbėtis apie studentų ir moksleivių (kurių CV nariai čia dalyvavo) galimybes padėti Lietuvai, būrėsi jie ir keliems kitiems pašnekešiams. Susispietė ir aplink ses. Oną Mikailaitę nemažas būrys dalyvių pasitarti apie religinių būrelių organizavimą vietovėse, krikščioniško samoningumo gyvenimą. Buvo ir kitų neformalių susibūrimų — tiek organizacinių, tiek ir kitais reikalais.

Ateitininkai ir Lietuva

Pirmasis paskaitininkas buvo Lietuvių informacijos centro Washingtono skyriaus vedėjas Viktoras Nakas, neseniai grįžęs iš Chautauqua, N.Y., vykusių amerikiečių-sovietų debatų. Savo pašnekesį „Ateitininkai išeivijoje ir dabartinė Lietuva“ Nakas pradėjo, sugrupuodamas į Lietuvą važinėjančius lietuvių ir tris grupes: 1. užsieny gimusieji, tie, kurių dabartinės Lietuvos pažinimas ribojasi tik ryšiais su gimine, kurie mažai skaito lietuvių spaudą, 2. nepriklausomoje Lietuvoje gimusieji, kuriems viskas kalbų apie Lietuvą išeities tasaka yra nepriklausoma Lietuva, ir 3. tie, kurie seka įvykius Lietuvoje, nors jiems dabartinė valdžia nepriimtina ir jie ieško būdų padėti pavergtiems tautiečiams atsispirti okupantui. Nors ateitininkų tarpe yra priklausanciu visoms trims grupėms, vadovybė susidaro iš trečios grupės asmenų. Nors pati jo paskaita buvo išspausdinta praėjusio šeštadienio kultūriniam priede, norisi čia tik paminėti mane ypačiai sudominusią jo tezę apie santykį tarp veiklos lietuvių tarpe ir už lietuviško gyvenimo ribų.

Jis suprato prieš penkiolika metų virusią kontroversiją dėl ateitininkų vykdymo žygiuoti už juodųjų teises Alabamoje kaip „bandymą pereiti iš teorijos į praktiką, sugrąžinti ateitininkų aktyvizmo dvasią iš nepriklausomybės laikų, pritaikant organizacijos veiklą prie naujų gyvenimo sąlygų“. Tas

pasirinkimas buvo vadintas „Dainava—Alabama“. Tuomet ateitininkijoje buvo nutarta, kad ateitininkų aktyvizmas reikalingesnis Lietuvos laisvinimo darbu negu už lietuviško veiklos ribų. Nakas šiandien vėl išvėgia toki pasirinkimą, škart jį pavadindamas „Dainava—Chautauqua“. Čia vel tenka rinktis, ar savo veiklą riboti lietuvių visuomenė, ar veikti amerikietiška pasaulyje, kas sumažina laiką, galima skirti lietuviškam gyvenimui. Skirtumas tarp ankstyvesnio ir šiandieninio pasirinkimo — tai kad šiandieninio pasirinkimo abu galutiniai tikslai yra Lietuva ir lietuvių tauta.

Nakas randa, kad lig šiol tiek ateitininkai, tiek išeivija apskritai renkasi tik Dainavą arba tik Chautauqua — t.y. veiklą išimtinai tik lietuvių ar tik amerikiečių tarpe. O reikia derinti veiklą abiejose sferose. Be auklėjimo Dainavoje, nebūtų buvę imanoma efektyviai Lietuvos naudai reikštis Chautauqua konferencijai; tačiau Dainavos auklėjimas lieka bergždis, jei jis neveda į veiklą Lietuvos naudai amerikietiškoje visuomenėje. Mums svarbu išsaugoti sau ir perduoti savo kalbines bei tautines vertybes tam, kad įgalintume efektyvią veiklą savo gyvenamajame krašte pavergtųjų tautiečių naudai.

Pažymėdamas, kad vienintelė lietuvių organizacija, kuri kaip tokia parodė didelį dėmesį lietuviškam gyvenimui Lietuvoje yra Santara—Šviesa, Nakas tačiau pasake, kad ateitininkų uždavinys turėtų būti suprasti Bažnyčios svarbą Lietuvoje. „Jeigu mes nesiekiame suprasti Bažnyčios rolės, nedarome jokio įnašo“.

Diskusijų metu Vytautas Vygantas taip pat išskė idomų klausimų — kaip mes galėtume padėti Lietuvos Bažnyčiai, kuri dėl sovietiškos religinės laisvės varžymų tebeperuoja hierarchiškos Bažnyčios modeliu, kai visame laisvame pasaulyje jo truputį kinta po Vatikano II Bažnyčios savimonei ir labiau bendruomenišką. Klausimas idomus, ir įdomiai dėl jo kalbėta, bet savaime aišku, jokių išvadų nepieita.

Ši paskaita sukėlė didelį susidomėjimą ypač tuo, kas dėso šiu metų Chautauqua konferencijoje, apie ką Nakas įdomiai referavo, bet atėjus pietu laikui diskusijos turėjo būti tęsiamos jau prie pietų stalo ir neformaliai.

Jurgio Matulaičio užrašai

Dvasinės literatūros klasikas. Sesuo Ona Mikailaitė, šiuo laikui redaguojanti jau baigiamą ruošti Matulaičio užrašų pilnutinę, anototą laidą, pradėjo, pažymėdama, kad iš tikrųjų atėjo lietuviams laikas gerti iš savųjų šaltinių. Užsimindama rytine

Ateitininkų studijų dieną dalyviai paskutinį rytą kryžiaus ir vėliavų aikštelėje, „Dainavos“ stovyklavietėje, Manchester, Michigan. Studijų dienos vyko per

siemetinį Darbo dienos savaitgalį, nuo rugsėjo 4 iki 7 dienų.

Nuotrauka Jono Kuprio

Viktoro Nako paskaita, ji teigė, kad šalia L.K.B. Kronikos ir *Aušros* savų šaltinių laikytini ir Palaimintojo Jurgio Matulaičio užrašai. Ji išskė, kad Matulaičiui kaip tik būdingas buvo veiklumo labiau nei teoretizmo bruožas, ko Nakas šio ryto paskaitoje apeliavo iš ateitininkų. Tai kaip tik dabar Matulaitis gali būti ateitininkams kėlrodžiu ir aktyvia veikla pagrįsta Kristaus sekima lietuviškame gyvenime.

Pirmoji Matulaičio užrašų laida, išėjusi 1951 metais, apėmė tik trečdalį visų jo užrašų, o mums įdomu ir tai, kad visus savo užrašus jis vedė išimtinai lietuvių kalba.

Idomiasias jos iškeltas punktus buvo jos supratimas Matulaičio užrašų, kaip dvasinės literatūros klasiko, lygintino su šv. Augustino *Išpažinimais*, šv. Teresės Avilietės *Gyvenimu*, Dag Hammarskjöld'o *Markings* ir pan. Matulaičio *Užrašuose*, kaip ir tuose kitataučių klasikuose, randame intymų, savita, literatūriškai neapdailintą stilių, kuriame pajuntame pulsuojantį gyvą žmogų. Dabar norint paskaityti dvasinę autobiografiją nebereikia mokytiis svetimu kalbų ar skaityti kitų dvasios didžiųjų vertimus. Turime savą, lietuvi, rašiusį lietuvių kalba. Matulaitis buvo ne tik veikėjas, bet ir maldos žmogus, kurio komplikuoju gyvenimo didžiausia dorybė turbūt buvo reto lygio tolerantiškumas — aktualios savybės ir mūsų laikais gyvenantiems lietuviams.

Diskusijose kilo idomus klausimas: Kaip mums reaguoti, kai lenkai, jau kelintą jo užrašų laidą išleide, ji savinasi? Sesuo Mikailaitė atsakė, kad tik tenka mums gėdytis, kad mes dar taip gražiai jo raštų neišleidome ir jį neįsavinome. Tačiau ir čia neliko laiko visoms galimoms diskusijoms, nes po šios temos dar sekė Sauliaus Sužiedėlio Matulaičio *Užrašų* apžvalga tema „Vyskupas Jurgis Matulaitis ir Vilniaus problematika“.

Tarptautinio sugyvenimo apas-talas. Savo pašnekesio šaltiniu

Saulius Sužiedėlis naudojo dar niekur neišleistas Matulaičio Vilniaus laikotarpio užrašus. Turis istorijos daktarata ir disertacijos temą pasirinkęs iš 19 a. Lietuvos istorijos, Saulius Sužiedėlis su-sipažino su Matulaičio Vilniaus laikotarpio užrašais (1918-1923 m.), juos versdamas į anglų kalbą. Šiuos užrašus studijuodamas Sužiedėlis pažino Matulaitį kaip išvalgų, sumanų politiką, kuris tačiau mokoje ne jėga, o žmonių pažinimu prie jų prieiti. Jis parodė retą sugebėjimą politikus palenkti, kad sprendimus darant jie atsižvelgtų ne vien į savo grupės interesus, bet ir į visuotinę gerovę.

Šie raštai iki šiol nebuvo leidžiami į viešumą dėl jų atvirumo apibrėžiant įvairių to laiko tautinių grupių politinių veiksmų asmenybes. Iš šių užrašų suvo-kiant to laikotarpio Vilniaus politinį „sprogstamumą“, kurį Matulaitis, aišku, gerai žinojo ir dėl to taip spyrėsi jam siūlomo vyskupo sosto, gaunamas ne tik Matulaičio asmens bei dvasios didumo ir atsparumo vaizdas, bet ir iki šiol dar niekur kitur neaptartos to laikotarpio Vilniaus padėties komplikotos aplinkybės, dėl Vilniaus ir Lietuvos grumiantis penkiems interesams: lietuvių, lenkų, gudų, vokiečių ir bolševikų. O visa tai ne iš nieko atsirado, o iš 19 a. Lietuvos politinės ir kultūrinės raidos.

Matulaičio kaip Vilniaus vyskupo pirmasis rūpestis buvo būti ganytoju daugialypės tikinčiųjų bendruomenės: lietuviškai kalbančios, lenkiškai kalbančios, gudiškai kalbančios ir vokiškai kalbančios. Jis visas tas kalbas mokojo ir su kiekviena grupe būtinai kalbėjo jų kalba, stengdamasis ją suprasti ir parodyti jai atitinkamą pagarbą. Todėl savo ruožtu tą savybę jame atpa-žinę jo reikalavo būti vyskupu tiek lenkų atstovai, tiek ir lietuvių. Tačiau netrukus pasirodžius jo tolerancijos visuotinumui šios pačios grupės pasidarė ir jo priešais: prieš lenkų valstybines užmačias jis gynė tiek lietuvių,

tiek ir gudų interesus Vilniuje, kurių buvo nemažos tautinės proporcijos, tuo užsitraukdamas lenkų nepasitenkinimą. Gindamas gudų teises ir tautinį savitumą ir individualumą užsitraukė tiek lietuvių, tiek ir vokiečių priešiškumą. Siekdamas išlaikyti mokyklose dėstomą religinį auklėjimą, jis užsitraukė lietuvių bolševikų opoziciją ir dėl to, tik penkerius metus išlaikęs Vilniaus vyskupo sostą, Matulaitis pareigų atsisakė. Ir tai ne dėl savo silpno charakterio, o kaip tik dėl to, kad jis pasirodė esantiems politiniams interesams nepaval-dus, nes buvo savų isitikinimų, savo pašaukimo vedamas žmogus.

Netrukus išeisianti lietuvių kalba Matulaičio *Užrašų* pilnoji laida, su komentarais ir anotacijomis, bus pilniausias lig šiol išleistas Matulaičio raštų kom-plektas, kuris duos daug gilesnį bei pilnesnį Matulaičio — žmogaus, šventojo — vaizdą.

Nors studijų dieną gausiai suplanuotoje dienotvarkėje nebuvo formaliai skirta laiko Dainavos gamtos malonumams, turiningos paskaitos bei iš jų išplaukusios diskusijos ir pašnekesiai tiesiog reikalautė reikalavo kaip nors fi-ziškai išblaskyti dvasinę, protinę įtampą. Tam pasitarnavo šiltos šeštadienio pavakarės vienos valandos tarpsnis iki vakariėnės. Nemaža dalis dalyvių nulėkė tai automobiliais, tai tekini į kitą Spygio ežerėlio pusę paplaukio-ti turbūt jau paskutinį kartą šią vasarą. O vanduo — gaivinantis, iš pradžių vėsumu raginantis sparciai plaukti, bet netrukus, apsispratus, ir ramiai paplūdu-riuoti, benardant vakarojančios saulutės spinduliuose.

Bradūno poezijos vakaras

Rinkdamiesi į salę vakarui ra-dome ant stalų išdėstytus Prano Gailiaus grafikos atspaudus Kazio Bradūno eilėraščių „Do-nelaičio pamokslas per sukak-tuvį mišią“ tekstui. Tai ranka spalvoti, reljefiniai „paveikslai“, kuriuose supinami lietuviško

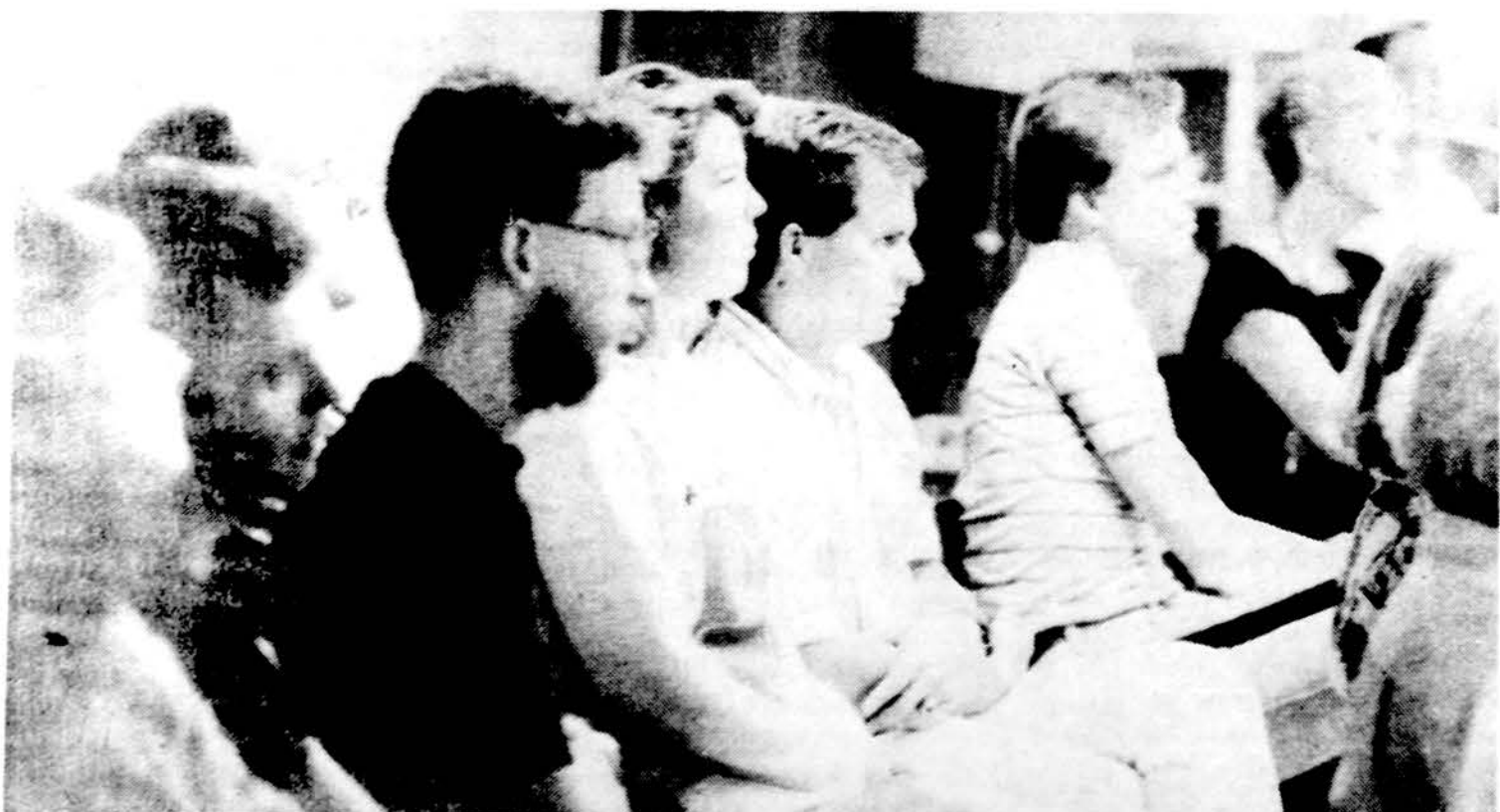
„primityvinio“, liaudies meno stiliaus vaizdai su graviruotais eilė-raščio žodžiais, kurių buvo iš viso dešimt — gražus įvadas vakarui, kurį pravėdė Ingrida Bublione.

Istatydamas vakarą į Nepri-klausomoje Lietuvoje atosto-gaujančių jaunų poetų ne tik fizi-ni, bet ir dvasinį gaivinimąsi, Bublione tačiau pažymėjo, jog kaip pridera žemininkui, Bra-dūnas tame būryje nedalyvavo, nes vasaras praleisdavo tarkin-damas tėvo ūkyje. Vakara pradėti pakvietė Kestutį Keblių, apta-riant Bradūno naujausią, netie-siogiai su Lietuvos krikštu susi-jusią knygą *Krikšto vanduo Jo-ninių naktį*. Šis prisistatė kaip jau kurį laiką išeivijos literatūri-niame gyvenime atliekantis kri-tikos funkciją literatūros mylė-tojas, škart bandysius nurodyti Bradūno poetiško žodžio „sai-ka ir gelmė“. Besiribojančius pavyz-džiais tik iš naujausios knygos, Keblio išvalgos rėmėsi ir anksty-vesnės Bradūno poezijos paži-nimu. Trumpai bandant susumu-ti Keblio įvadinės paskaitos mintį, galima būtų pasakyti, kad Bradūnas savo poetinėje kūryboje pasiekia dvasinę gel-mę savo žodžio saikingumu: jo žodžiai paprasti, nesinaudojantys daugiaprasėmis užuominomis, esoteriška simbolika, tačiau jų tikslu parinkimu ir sugretinimu poetinėje, ritminėje formoje jis užčiuopia primityvias ir žemiš-kas, lietuviškas, bet tuo pačiu ir visuotinei žmogiškai religinei pa-tirčiai atpažįstamas stygas.

Tos poezijos pavyzdžių, nusakančių visą Bradūno 70-ties metų odiseją iš Lietuvos laukų į savo vaikiečių „līdzus“ ry-tiniuose ir vakariniuose Ameri-kos pakraščiuose bei Havajų salose, perpintų jo pasakojimais, girdėjome antroje programos dalyje iš paties poeto. Jo jautrumas žemei bei jos menamoms mįslėms tiek Lie-tuvoje, tiek po užsienį ja su-vokiant atskirumu nuo gimtojo klodo, ne tik nesunkio, bet net pagėloje, randant savos žemės gilesnę prasmę visai lietuviškai savimonei. Po jo rečitalio kelios mergytės papuošė poetą, užner-damos jam ant kaklo Dainavos žiedų didžiulį vainiką. O Bra-dūnas, su gilia padėka žmonai ir jo polėki suprantančiai ir palaikančiai šeimai, juo papuošė savo žmoną, kuri visą jo kūrybinį gyvenimą visokeriopai skatino ir rėmė ne tik tiesiogiai, bet ir visa šeimoje kuriama dvasia.

(Tęsins ateinantį šeštadienį)

• **Filmų festivalis Chicagoje** šiais metais vyks nuo spalio 19 iki lapkričio 2 dienos. Jame bus rodoma nemažai filmų, susuktų Pietų Amerikoje. Dalyvauja filmų kūrėjai iš Argentinos, Brazilijos, Kolumbijos, Kubos, Meksikos, Peru, Venezuelos, o taip pat iš Ispanijos. Daugiau informacijų galima gauti kreipiantis į The 23rd Chicago International Film Festival, 415 North Dearborn, Chicago, Illinois 60610, tel. 312-644-3400.

Ateitininkų studijų dienos vienos paskaitos klausos: (iš kairės) Dalia Polikaitė, Darius Misiūnas, Darius Čuplinskas, Gytis Liulevičius, Ginta Palubinskaitė, Alius Meilus, pir-

masis studijų dienų paskaitininkas Viktoras Nakas, Janina Udrienė.

Studijų dieną pagrindinis organizatorius, AF tarybos pirmininkas Algis Norvilas ir paskaitininkas Kestutis Keblys po Kazio Bradūno poezijos vakaro programos.

Nuotraukos Jono Kuprio

Ir Jonui Minelgai septyniasdešimt

Sukaktuvinių minėjimų mūsų spaudoje netrūksta. Gerai, jei minime pagristai, ne vien, kad tas ar kitas tik tam tikro amžiaus sulaukė, bet kad lietuvių visuomenei ką nors nuveikė, o už nemigo naktis ir išlietą prakaitą susilaukė tik piktą žodžių ir įtarinėjimų. Paminėjimas, jo darbų įvertinimas tada prasmingas ir vienintelis atlyginimas. Yra tačiau ir nepastebėtų sukaktuvinių, kurie savo darbu ar talentu palieka neištrinamus pėdsakus mūsų tautoje, sukuria išliekamas vertes dovanoj ateiščioms kartoms, tačiau visuomenė jų kaip ir nepastebi. Nepastebi dėl to, kad tai būna kuklūs žmonės, nenori, net savo draugams neužsimena, nepaklaša minties apie savo sukaiktis, nenori, kad būtų minimi jų vardai. Prie tokių tyliųjų, norimų būti nepastebėtų priklauso ir Jonas Minelga, kuris neseniai atšventė septyniasdešimt metų sukaiktį. O jo nepaminti negalima.

Minelga minėtinas kaip vienas didžiųjų eiliuotojų išėvijo mūsų jaunimeliui, kaip vaikų literatūros kūrėjas. Jei stovykliniais laikais ir dar kiek vėliau šiame krašte tokių eiliuotojų būvo kiek daugiau, tai šandien prie iškiliausių galima būtų priskirti Vyte Nemunėli, Leonardą Žitkevičių ir Joną Minelgą. Teisybė, spaudoj dar tenka užtikti ir kitų vardų, kurie rašo vaikams reikalo spiriam. Taigi, kad reikala kuo nors užpildyti tuščią puslapį. Aiškiai matyti, kad eilėraštkas dirbtinai sukirptas, surimtuotas, mintis, didaktika tiesioginiai žodžiais kalama. Tokia poezija vaiką sunku sudominti, jos antrą kartą skaityti nenorės, mokykloj ar

kur kitur išmoks atmintinai ir deklamuos tik spiriamas ir norės tuoj užmirti. Kas kita, kai paima į rankas *Meškiuką Rudnosiu* (Vytes Nemunėlio), *Saulutę debesėlius* (Leonardo Žitkevičiaus) ar kurį Minelgos eilėraštkį. Iki šiol Minelga išleido tris rinkinius vaikams: *Labas rytas, vovė* (1964), *Kišio pyragai* (1973) ir *Žiogas muzikantas* (1982). Daug jo eilėraštkų spausdinama periodikoje — *Draugo*. „Tevnės

žvaigždutė" ir kitur. Daug yra ir niekur nespausdinta, stalčiuose gulanti. Visur jis kalba apie konkretų, vaikams suprantamą pasaulį. Nėra nei sausų moralų, šūkių, patosų, pamokslų. Rašo apie matomą aplinką — kiema, draugus, žaislus, paukščius, gyvulus, atostogas, mokyklą, keliones. Aprašomos Lietuvos upės, miestai, istorinės vietovės. Yra ir čia pat sutinkamos aktualijos — astronautai, indėnai, beisbolas ir kt. Jo rimavimas labai sklandus, eilutės trumpos, skambios, nemaža humoro.

Pranas Nijokaitis *Lietuvių literatūros istorijoje*, IV t., apie Minelgą rašo: „Svarbiausia, kad J. Minelga moka įsigyventi į vaikų pasaulį, pasidaryti jų draugu, prakalbėti jų kalba. Jis net kreipiasi į mažuosius skaitytojus bičiuliškai: „Ei vyrutė... ei broliuk, ei drauguži“, primygtinai nemoralizuoja, nebėra, nemoko, tik leidžia veikti, įsisukti į vaikišką įvykių, į lengvas daineles įsipina Lietuvos vietovardžiai, ant kalvos ošiančios liepos, klegantys upeliai, pušynėliai, sodai sodeliai, berželiai už tvoros ir žiogeliai smuikininkai. Visa taip

lengva, gražu, sklandžiai plaukia, kad savaime kyla noras dainuoti, o kojos pradeda žengti eilėraštkio ritmu. „Kinku-linku dirvonėliu / Link namų / Giedrų, Rūtų, Antanėlių / Mylimų“ (p. 336). *Lietuvių enciklopedijoje*, XXXVII tome, taip aptariama jo poezija: „Eilėraštkiai vaikams pasižymi itin sklandžiu eilavimu, žaismingumu, forminiu ir tematinio įvairumu, skaidria nuotaika ir humoristiniais atspalviais“ (p. 402).

Jo pamėgtasis žanras, eilavimas mažiesiems skaitytojams — dar ne viskas. Gal kai kam nežinoma, kad jis aukštai vertinamas ir kitam žanre — savo satyriniais ir humoristiniais eilėraštkiais. Juos rašo ir spausdina periodikoje, prisidengęs keliais slappyvardžiais. Čia jį vėl reikia rikiuoti šalia kitų dviejų mūsų didžiųjų humoristų — Leonardo Žitkevičiaus ir Antano Gustaičio. Tik gaila, kad jo tos rūšies kūryba ilgai nuliūti neprieinama ir užmirsta, nes neisleidžia nė vieno tos rūšies leidinio. O reikėtų surinkti ir išleisti. Susidarytų daugiau negu vienas rinkinys.

Jonas gimė 1917 m. rugpjūčio mėn. 6 d. Preikapių km., Pernaravos vls., Kėdainių aps. Eilėraštkius vaikams pradėjo spausdinti 1930 metais *Žvaigždutėje*, paskui ir kituose laikraščiuose — *Krežgdutėje*, *Saulutėje*, Amerikoj leidžiamoj *Eglutėj* ir kitur; humoristika spausdino Lietuvos laikais *Ateity*, *Kary*, *Jaunajame ūkininke*, *Mūsų rytojui*; stovykliniais laikais *Žiburiuose*, *Žingsniuose*, vėliau *Spygliuose*, gal ir dar kitur.

Dabar sukaktuvininkas gyvena Chicagoje. Labai tyliai ir kukliai. Daug skaito. Jei sveikata leidžia, mielai lankosi renginiuose. Jam linkime gražių dienų ir kūrybinio entuziazmo.

Č. G.

Bronius Murinas. Vakar Čiurlionio galerija, Jaunimo centre, Chicagoje, pradėjo savo 1987-1988 metų sezoną su dail. Broniaus Murino tapybos darbu pominine paroda. Šioji paroda vyks dar ir ateinančią savaitę, rugsėjo 27-28 d.

Draugėle Sadržaitė

per sapną,
mano sveikoji ausis girdi
nuostabu paukščių čiučėjimą.
/ / / / /
ak, jau šeštos!
Sviesa burkuoja,
ir čia tikrai žadintuvus.

triuškimas koridorij,
argi plėšikas?
galgi pelė?

Atsiliu pažiūrėti

Tylu.
Tiktai mėnesiena vaikšto
laptais aukštyn ir žemyn
išdečedama mano gražų kilmą.

visą dieną lietus mynė
kieta gatvės grindinį,
visą dieną mane gaudeno.

ir dabar vakaras stovi už durų,
lyg kažko kaltas.

DRAUGYSTĖ

tu, daina — mano vėnė;
mies, kurios padeda mano duonai iškilti.

žalias krioklio vanduo,
aptoškantis mane linksnumu.

šis medžio žydėjimas,
ši rytą —
(aušra pakibus ant šakų)
tikrai numetė mane nuo arklio.

kai diena baigia išdildyti maktį,
ir tu aplankai mane, vaiki
Aš, kaip ta sala,
užmirusi visai, kad dar kur nors
yra žemynas.

Naujos knygos

• **SUVAŽIAVIMO DARBAI**, XI. Kaip iš leidinio titulinio puslapio matom, tai yra Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos suvažiavimo darbų XI tomas. Leidinį redagavo Antanas Liutimas, S.J. Išleido Lietuvių Katalikų Mokslo Akademija 1987 metais. Akademijos adresas: Piazza della Pilotta 4, Roma, Italia. Spausdino „Pliniana“ spaustuvė Selci Umbro miestelyje (Perugia, Italija). Spaustuvės išlaidos buvo apmokėtos Akademijos lėšomis, prisidėjus prof. dr. Kaziu Alminui. Leidinys didelio formato, 366 puslapių, kainą nepažymėta.

Šiame *Suvažiavimo darbų* tome sukaupta medžiaga iš Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos suvažiavimo, įvykusio Chicagoje 1979 metais. Taigi reikėjo laukti net 8 metus, kol to suvažiavimo paskaitos pasiekė ir aname suvažiavime negalėjusių dalyvauti mokslo mylėtojų bibliotekas. Ir kas dėl tokio vėlavimo kaltas? Iš redaktoriaus Prakashos sužinojome, kad kalti yra patys anas suvažiavimo prelegentai, kurie po suvažiavimo labai vėlavo redaktoriui atsitišti žadėtus ir suvažiavime skaitytas paskaitas. Dar sunkiau suprasti tuos autorius, kurie suvažiavimo programoje figūravo, bet suvažiavimo leidiniui paskaitos visai nedavė.

Kaip žinome, Akademijos vie-nuoliktasis suvažiavimas didžiąja savo darbų dalimi buvo skirtas Vilniaus universiteto 400 metų jubiliejui. Tad ir daugumos skaitytų paskaitų temos įvairiais atžvilgiais sukios apie tą didžiulį istorinį ir šandieninį mokslo šaltinį Lietuvoje. Šiaip visa leidinio paruoša beveik be prie-kausčių. Pradžioje pateikiama viso suvažiavimo detalė darbotvarkė. O po to jau pateikiamos pilnaitės

posėdžių ir atskirų sekcijų pas-kaitos. Tačiau pirmų pirmiausia skaitytojų patartume perskaityti bendrąjį suvažiavimo darbų eigos aprašymą (p. 301). Jis paruoštas Aušros Liulevičienės, Suvažia-vimo sekretorės. Aprašas atliktas tikrai pavyzdinčiai, visa darbų eiga matyt kaip ant delno, visos paskaitos minimaliai, bet ir labai tiksliai aptartos, akcenta paspaudžiant ten, kur ir kas yra labiau-siai įsidėmėtino. Toks viso su-važiavimo aprašas yra skaityto-jui tikras vadovas, išsčių skaitytų skaitymui pirmiausia renkantis tai, kas asmeniškai dimesiui yra arčiausiai prie širdies.

Juozas Kėdainio medalis — Vilniaus universitetas, 1579-1979 (bronzai).

Suvažiavimo pilnaitės posėdžių paskaitos buvo dvi: prof. dr. Antano Maceinos „Religijos ir tau-tos dialektika“ (išklausa iš au-toriaus išskaitytos juostos) ir kun. prof. dr. Pauliaus Rabikausko, S.J., „Lietuviškumo apraiškos Vilniaus Akademijoje“. Ir šiandien, kada gyvo Antano Maceinos savo tarpe jau neturime, šios pas-kaitos aktualumas ir svoris da-bar igyja dar išpūdingesnes

dimensijas. O Pauliaus Rabikaus-ko lietuviškų apraiškų ieškoji-mas ir jų suradimas senajame Vilniaus universitete daug kur yra tikra naujiena.

Teologijos sekcijos puslapiuose randame taipgi dvi paskaitas: kun. dr. Viktoro Rimšelio, M.I.C., „Jėzuitų teologinės studijos Vilniaus universitete“ ir kun. prof. Antano Rubšio „Archeologi-ja ir Šv. Rašto autentiškumas“. Abiejų paskaitų medžiaga nesensanti, galima sakyti, visai nauja ilgai užmirštu savo senu-mu, dabar iškelti, naujai atšviežinti.

Istorijos mokslų sekcijoj vėl du autoriai, abudu jau mirę: t. dr. Viktoras Gidžiūnas, O.F.M., „Pa-brėža Vilniaus universiteto Že-maičių grupė ir jo įnašas į Žemaičių kultūrą“ ir kun. prof. Stasys Yla „Tautybių sankirtis Vilniaus universitete 1803-1832 metais“. Abudu autoriai liečia tą idomų mūsų kultūros laikotarpį, kada savo apogėjų pasiekusiam Adomo Mickevičiaus, Simano Daukanto, Valančiaus, Stane-vičiaus, Pabrėžos laikų Vilniaus universitete jau pradėjo kaltis pirmieji lietuvių tautos atgimimo daigai.

Architektūros ir menotyros sekcijoje išspausdinta tik viena Algimanto V. Tamašausko, M.A., paskaita — „Vilniaus universi-teto įtaka Lietuvos architektūrai“. Paskaita iliustruota nuotraukomis ir liečia lig šiol mažai nagrinėtą temą.

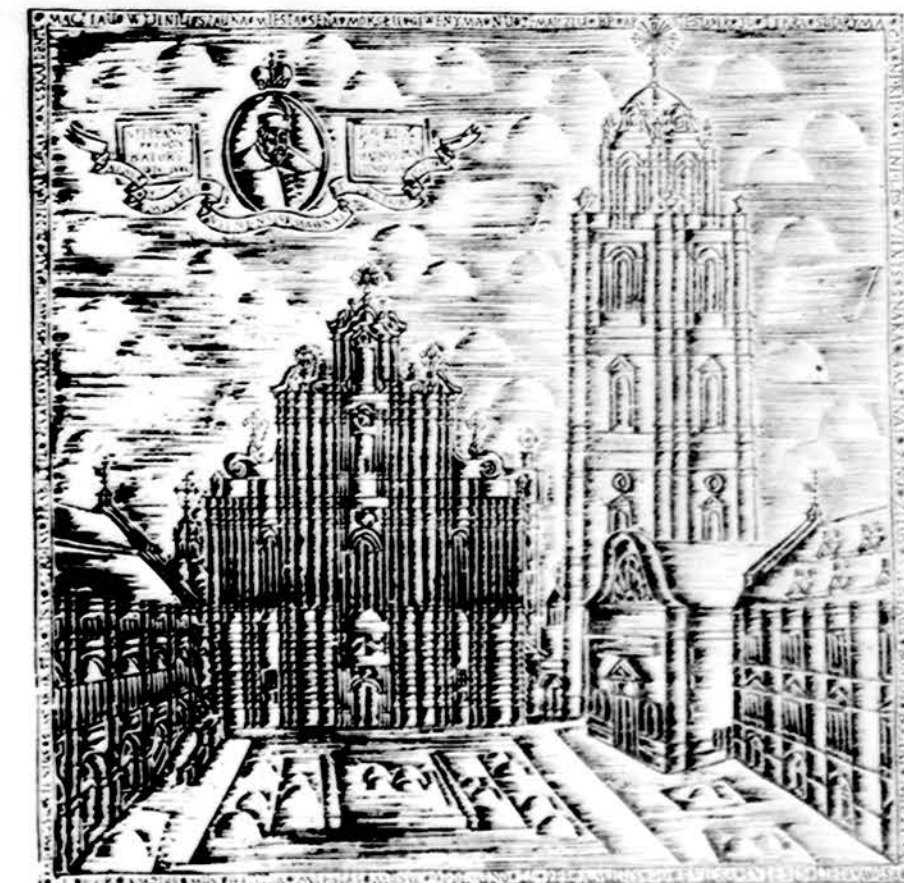
Gamtos ir tikslųjų mokslų sekcijoje inž. Antanas Girmas rašo apie žymų senojo Vilniaus universiteto astronomą ir geo-dezininką Martyną Počobutą. Prie paskaitos priglaustas taipgi Počobuto giminii žodis lenkų kalba.

Medicinos mokslų sekcijoje — dr. Juozo Meškausko istorinio po-būdžio paskaita „Medicina seno-vės Lietuvoje ir vėlesniais laikais“. Tai irgi beveik nenagri-nėta sritis. Turbūt iš šios paskai-

tos ir išsivystė didžiulės apimties dr. Juozo Meškausko veikalas *Lietuvos medicina*, kuris ka tik baigtas spausdinti „Draugo“ spaustuvėje.

Ekonominių mokslų sekcijoje akį patraukia labai intriguojanti prof. dr. Felikso Palubinsko paskaita, „Ekonominės minties vystymasis Vilniaus universite-te“. Kai mūsų mokslineje samo-nėje Vilniaus universitetas buvo vis labiau siejamas su humanita-riniais mokslais, tai žvilgsnis į jo ekonominę mintį čia yra beveik nelaukta naujiena.

Lietuvių kalbos ir literatūros sekcijoje randame tik viena pas-kaiktą, skirtą visu savo pobūdžiu grynai literatūrai, būtent — prof. dr. Viktorijos Skrupskelytės na-grinėjamą temą „Literatūrinio stiliaus užuomazga Slavofinskio giesmynė“. Kaip žinome, minėtas giesmynas buvo išleistas dar 17-tame šimtetyje. Šandieninis Viktorijos Skrupskelytės šio giesmyno aptarimas ir jo paanali-

Rimtautas Gibavičius. Vilniaus universiteto Didysis kiemas ir Šv. Jono bažnyčios fasadas. Iš ciklo „Vilnius“, 1967. Medžio raizginys, 50 x 50.

zavimas grynai literatūrinėmis sąvokomis yra klasikinis pavyz-dys, kaip ir ta senoji mūsų litera-tūra, galima sakyti, beveik dar tik jos ištakos, išvalgaus nagrinėtojo rašte tampa smalsiai įdomios.

Dr. Stasio Goštauto straipsnis „Roizijaus juridinė veikla Lie-tuvoje“ taipgi įterptas į kalbos ir

literatūros sekciją. Iš tikrujų jis labiau tiktų į Teisės mokslų sekciją. Bet tokios sekcijos su-važiavimo programoje nebuvo, tai ir priglaudimas rašto prie lite-ratūros gal ir buvo neblogas sprendimas, ypač kai pats Roizi-jus buvo ne vien teisininkas, bet ir poetas, humanistas, Ispanistas Stasys Goštautas ryškiai nu-šviečia šį septynioliktą šimtmečio ispaną, kuris 16-tame šimtetyje puikiai aklimatizavosi Vilniaus karališkoje aplinkoje ir tapo neiš-braukiamu iš to meto Lietuvos kultūrinio gyvenimo. Stasys Goš-tautas čia pagrindinį demesį kreipia į Roizijaus teisininko por-tretą, ateityje žadėdamas neuž-mirti jo ir kaip poeto, apie Lie-tuvų eilavusio lotyniškai.

Nors pastaroji suvažiavimo sekcija pavadinta Lietuvių kalbos ir literatūros vardu, iš tikrujų suvažiavime kalbos paskaitų ir kalbotyrininkų svarstymų visai nebuvo. Ir tai tenka labai apgailestauti.

Bet užtat vienuoliktasis Aka-demijos suvažiavimas pasiįvai-rino lig šiol tokiomis atvejais neapraktikuotu priedu: šešioliktą šimtmečio olandiška misterija „Nijmegeno Marytė“. Ji viena su-važiavimo vakara Chicago's lietuviškame Jaunimo centre ir buvo suvaidinta. Šiuose *Suvažia-vimo darbų* tomas yra spausdinamas visas anas misterijos tekstas, lie-

tuvų kūlbos išverstas Vytauto Bagdanavičiaus.

Be paskaitų *Suvažiavimo darbų* vienuoliktam tome dar randame ir leidinio redaktoriaus kun. Antano Liutimos, S.J., prakalbą ir kitas suvažiavimo atidarymo bei uždarymo kalbas, o taipgi asmenvardžių ir vietovardžių rodyklę. Norandame tik tu, kurie redaktoriaus ir prašome savo darbų leidiniui neprisiūnti. Todel Architektūros ir menotyros sekcijoje trūksta dr. Alfrėdo Kul-paus Vilniaus paskaitos „Prie-mieji Vilniaus universiteto (ole-gijos) planai ir Povilo Beklos dar-bai“ ir dail. Adolfo Valeškos „Vil-niaus Akademijos reikšmė meno plotmeje“. Gamtos ir tikslųjų mokslų sekcijoje nerandame prof. dr. Arūno Liulevičiaus darbo „Matematika Vilniaus universi-tete“. Lietuvių kalbos ir litera-tūros sekcijoje pasigendame dr. Violetos Kelertienės praešimo „Pastabos apie šiu dienų litera-tūros studijas Vilniaus universi-tete“. Lietuvos istorijos mokslų sekcijoje nėra prof. Vitalio Žu-kausko paskaitos „Jėzuitų teatras Vilniaus universitete“.

Tačiau aplamai Lietuvių Ka-talikų Mokslo Akademijos vie-nuoliktasis *Suvažiavimo darbų* tomas yra didelis mokslinis indelis ir placiąja prasme supras-ta lituanistika.

(ak. k.)

Ką atveža dailininkas Pranas Gailius?

Pokalbis

parodų išvakarėse

Paryžiuje, Prancūzijoje, gyvenantis mūsų dailininkas **Pranas Gailius** Amerikos lietuviuose gana retas svečias. Jo kūrybinė veikla jau išties dešimtmečiais aktyviai dailininkas Pranas Gailius ir aplamai Europos dailės gyvenime. Tačiau savo lietuvių kūrėjų šaknų ir šimto tarptautiniame dailės kelyje Pranas Gailius nėra nukirtęs. Daugelyje savo sumanymų jis tų savo šaknų tiesiog ieško, o suradęs ir tema, ir forma rodo kitiems, ir kiti visa tai priima, supranta ir vertina.

Ši kartą tačiau Prano Gailiaus kūryba Chicagoje galės pasidžiaugti ne tik tie kiti, bet ir mes patys. Dailininkas jau yra atsikrėjęs į Chicago ir yra įsijungęs į savo parodos paruošimą. Paroda, kaip žinome, bus atidaryta rugsėjo mėn. 25 d. (penktadienį) 7 val. vak. Nors ir priešparodinio laiko per daug neturėdamas, dailininkas sutiko čia atsakyti į redakcijos jam pateiktus klausimus. Jo atsakai, tikimės, bus įdomūs visiems dailės bičiuliams, besiruošiantiems aplankyti šio lietuviško parviečio parodą.

— Ką žadate parodyti savo Chicagoje parodoje? Kokias temas, kokius ciklus, kokias technikas?

— Balzeko Lietuvių kultūros muziejų paroda bus lyg ir trijų dalių, trijų klodų: tapyba, grafika ir paveikslėliai. Atidūs meno mėgėjai turbūt prisimena mano pirmą, kaip dailininko, knygą – Pirmąją lietuvišką siutą su O. V. de L. Milosz-Milašiaus tekstu. Ją buvau atspausdinęs 1967–1968 metais (juoda-balta) su savo taillé-douce presu. Tekstas buvo lietuvių liaudies dainos, genialiai suparaščiuojantis Oskaro Milašiaus. Antra lietuviška siuta, kurią bus galima matyti šioje parodoje, yra spalvota paveikslėlinė knyga su Kazio Bradūno tekstu. Tekstas ir iliustracijos išraiškos ir kartu mano paties atspausdinta keturių dešimt visumos egzempliorių. Antrojoji siuta, kaip ir pirmoji, aš nenoriu realizuoti kokią nors „nostalgiją“, bet šiandienybėje remtis savo paties pergyvenimais ir liaudies formų dinamizmu. Tokia intencija turint minty, galima praplatinti paaiškinimą su pergyvenais sekmdienio ryto mišiu liturginiais spalvų argumentais. Antroji siuta yra mano reikšmingiausias pastarųjų metų grafikas darbas. Reikėjo kelerių metų knygos realizacijai, ir tai buvo galima padaryti su finansine pagalba A. Rimkaus ir dr. R. Nemicko, tos knygos mecenatų.

Kita parodos naujiena bus „Sielranksluosčiai“ – gana didelio formato (120 x 80 cm) tapybos darbas, išspresiti tokio paties optiko, kaip ir minėtos knygos. Jie yra vieni iš vėliausių mano kūryboje. Šiuose darbuose ženklina tematika organizuoja erdvę. Ir kada aš kalbu apie organizavimą, erdvę ir ženklus, tai man reikiama, kad pergyvenimas maitina plastines galimybes ir kad tapyboje plastinė ekspresija yra artimiausia prie dailininko, tik reikiama, kad jo ženklai praėjus išsivystyti modernioje galvosenoje.

— Ar esate įsijungę ir į Paryžiaus meno gyvenimą ir kaip ten reikšiate?

— Reikia, kad suprastumėt ir negalvotumėt, kad Paryžiuje lietuviškumo manifestacija didelę mano produkciją mane izoliuoja.

Priešingai!

Priešingai, kadangi tas partikuliarizmas nėra anekdotiškas, bet visuomet išsprendas ir reikiama plastikai. Esu pakviestas į visus rimtus meno salonus,

Pranas Gailius

turiu kas antri metai asmeniškai parodas, komentuojamas kritiku ir t.t.

Priešingai, kadangi Paryžius ir aplamai Prancūzija dabar, kaip ir anksčiau, tai kraštas, kuris yra apdovanotas visuotiniu plastišku talentu, kurio apimtį bei supratimą galima savaip plėtoti ir savo asmeninę prigimtį išvystyti.

— Ar Paryžius dar vis yra pasaulio meno centras ir koks yra šiandieninis jo vaidis?

— Paryžius yra labai didelis meno centras, ir yra sričių, kuriose jis buvo ir bus svarbiausias. Atidaromi nauji muziejai, moderni architektūra klesti —

nauji operos rūmai, Louvre'o muziejaus modernizavimas ir kt. Paryžius yra eksperimentinės muzikos centras. Ivaizdus muzikos festivaliai čia nuolat vyksta vasaros, rudens, žiemos ir pavasario mėnesiais. Gal tik artikuliacija tarp tų menininkų, muzikų ir visokio tipo tarpininkų keičiasi. Valdžia visa tai remia ir, kaip visos valdžios, tikisi iš to mecenavimo spektaklinio rezultato. Ivaizdus iniciatyvoms vis gaunama finansinė pagalba iš Kultūros ministerijos ar iš Paryžiaus miesto. Be to, privati industrija irgi darosi mecenatais. Todėl yra reikšmingas šių dienų meno ma-

nifestacijų spektaklinis išorinis charakteris. Gal pati tapyba savo esme ir kaip ji priimama mėgėjų darosi problematiška, bet pats miestas yra visuomet labai turtingas įvairiomis kultūrinėmis manifestacijomis.

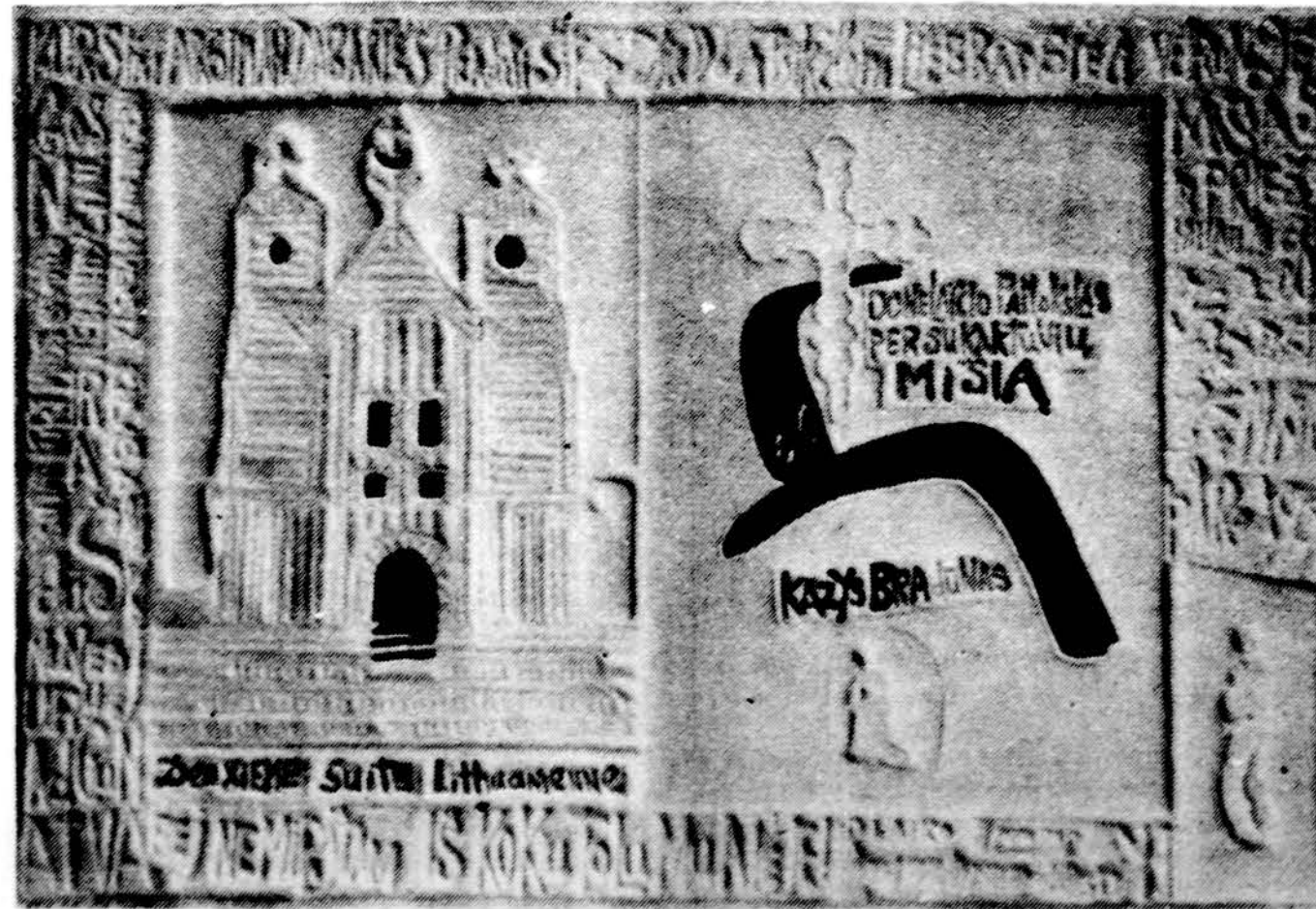
— Kokie Jūsų kūrybos ateities planai?

— Kaip žinote, Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Chicagoje, mano paroda bus atidaryta š.m. rugsėjo mėn. 25 d. (penktadienį) 7 val. vak. Labai artimoje ateityje, tai yra rugsėjo 29 d., turėsiu daugiausia prancūzų kalba sukurto paveikslėlių knygų parodą. Adresas: Alliance

masi su labai apčiuopiamu pasauliu.

Paskutinė apysaka „Anoj pusėj ežero“ rinkinyje yra „Grįžk į Sorento“. Ji išsimuša iš knygos vagos, iš Gaidžių kaimo ir nukelia į bėgimo iš Lietuvos dienas. Kaip užsklanda, ji neturi ryšio su visu veikalu ir tik poroj sakinių grįžta prie Silio ežero. Tai per silpnas atodūsis apjungti visą rinkinį. O vis dėlto knyga vieninga ir sandari. Tai jungtis ir vientisumas – tai toks artimas rašytojo įsijautimas į tėviškę dirvoną, jo lyrinis daiktiskumas, stiliaus savarankumas ir žodžio bei vaizdo tikslumas. Kaip reiklus menininkas, „Anoj pusėj ežero“ rinkinį jis vis taise naujoms laidoms, ir tenka pripažinti, kad pagerino. Ne veltui jis kadaise stiliaus mokėsi iš pačių geriausių – Donelaičio ir Valančiaus, kurie jam buvo „literatūros evangelistais“, tarant jo žodžiais.

„1931–1933 m. net vartoju jį stilių, rašydamas keliones išpūdiu, žinoma, nevykusiai kaip ir kiekvienas imitatorius“, atvirai pasisako jisai. O prie periodinių, kartais kone barokiškų Pulgio Andriūšo sakinių išvingiavimo galėjo prisidėti ir stilistinė bei žodinė mankšta, įsigyta beverčiant „Don Kichotą“.

Pranas Gailius

Antrosios lietuviškos siutos titulinis lapas

Naujos knygos

• **Nijolė Sadūnaitė. A RADIANCE IN THE GULAG.** The Catholic Witness of Nijolė Sadūnaitė. Translated by Rev. Casimir Pugevičius and Marian Skabeikis. Manassas, Virginia: Trinity Communications, 1987. 148 psl. Knygos kaina – 9.95 dol. Kietais viršelais, 5.95 dol. minkštais. Gaunama „Drauge“.

Šiais metais sutinkame gražiai išleistą Nijolės Sadūnaitės atsiminimų knygą anglų kalba. Sadūnaitės atsiminimai Vakarų pasiekė dviem dalim. Abi dalis dabar į anglų kalbą išvertė Lietuvių Religinės Šalpos vedėjas kun. Kazimieras Pugevičius, o vertimą redagavo Lietuvių Religineje Šalpoje dirbanti trečios kartos Amerikos lietuvių Marijona Skabeikienė.

Knygos anglų kalba puiki, kartkartėmis tiesiog spalvinga, kaip šioje ištraukoje:

In the Novosibirsk prison, I spent a week with three women from Petrozavlovsk, sentenced to fifteen years for murder. When they were just barely thirteen, they had begun to engage in robbery, together with a fourteen-year-old boy. In the evening on out-of-the-way streets, they would assault lonely passers-by, maiming or even killing them, and then taking their money. They took nothing but money, of which they never found much. „After all, we have to live,” they said. „We need something for booze, for butts and to get decked out.” They had begun smoking at the age of ten. (p. 101)

Čia vertėjai įstengia perteikti net ir gatvės jaunuolių žargoną. Kitot vietot tikrai taikliai išverčiamas šmaikštus Nijolės Sadūnaitės atkirtis čekistui Pileliui:

„You frighten me,” I smiled. „Let everyone turn away from me. I don't need people's approval. The only thing I need is a clear conscience. As for your time of day, keep it!” (p. 47)

Knygos skaitytojas tikrai pajus tikinčiojo lietuvių gyvenimo sąlygas dabartinėje Lietuvoje. Ko jis gal nepajus, tai kad čia vieni lietuviai kankina kitus lietuvius, komunistinė visuomenė staidami. Tam, kuris su sistema nesusipažinęs, pagelbės vertėjų pastabos. Knyga taip pat yra liudijimas, kaip elgiamasi su areštuotaisiais kalėjime ir Gulage: „say goodbye to Lithuania, you'll never see it again! You are in our hands, we'll do what we want with you!” (p. 62). Labai nejuokau girdėti kagebiustos, grasi-nančius psichiatrinę ligoninėm, nes jos baisesnės už kalėjimą.

Gal viena iš įtaigiausių knygų, je vietų yra Sadūnaitės pasakojimas, kaip ji atvežama į koncentracijos stovyklą, kuri tėra maža dalis milžiniškos vergų respublikos. Uždaryta į atitvertą traukinio skyrelį, ji išvežama. Nuo Potmos siauro ruožo traukiniu kalnais transportuojami per pelkes ir miškus.

Paliai visą kelią, žiūrėdami pro mažyčius traukinio langelius, jie tegali matyti spygliuotą vielą apvertus plotus – koncentracijos stovyklas (kareivius, sargus ir šunis), vieną po kitos, daugiau kaip dvidešimt koncentracijos stovyklų, į kurias sugrūsta ištisa Sovietų vergų respublika.

Sunkaus darbo koncentracijos stovykla moterims kalinėms pasiekia pravažiavus visas kitas koncentracijos stovyklas, surikiuotas paliai geležinkelio bėgiams. Norom nenorom skaitinčiam šią vietą iškyla Claude Lanzman filmo „Shoah“ apie žydų gabenimą į Auschwitzą ir kitas nacių koncentracijos stovyklas leitmotyvas – traukinys, gabenantis nekaltas aukas, pro lygiai taip pat nekaltą gamtą, kuri buvo paversta į žmogaus sukurto žemiško pragaro vaizdus.

Nijolės Sadūnaitės kelionė iš Vilniaus į Mordoviją truko visą mėnesį. Koncentracijos stovykloje jau esančios moterų kalinės priėmė ją su meile ir

Nijolė Sadunaite

A Radiance in the Gulag

rūpesčiu. Čia raiškūs knygoje momentas, kai viena ukrainietė kalinė ją nustebina, prieš jos lėktę išdėsiusi gyltes Nepriklausomos Lietuvos prispaivės forma (p. 68-69).

Knyga gražiai apipavidalinta. Randame ir puošią Nijolės Sadūnaitės nuotrauką. Knyga galima užsisakyti tiesiogiai iš Trinity Communications leidyklos, skambinant nemokamai (800) 247-9079 (Virginijoje ir Aliaskoje gyvenantys gali skambinti 703-369-2429). Grupės, norinčios užsisakyti knygą didesniais kiekiais, gauna nuolaidas: 100 ar daugiau egzempliorių – 40%, 300 ar daugiau – 45%, 1000 ar daugiau – 50%. Knyga gaunama ir „Drauge“.

Knyga tinka įteikti pažistamiems amerikiečiams, kurie norėtų patirti, kas dedasi dabartinėje Lietuvoje. Ta pačia proga jie susipažins su Nijole Sadūnaitė, kuri yra šviesus ir simpatingas asmuo.

Chicago teatrose

Dainų, humoro, baletų pynė

Ypatingo judrumo pastatymas Chicagoje yra „Sugar Babies“, pradėjęs eiti Candlelight Dinner Playhouse teatre, miesto pietvakariuose, 5620 South Harlem, Summit, IL. Tai skambus miuziklas, sudėstytas iš pramoginių pastatymų 1905-1930 metais, išrenkant labiau intriguojančius gabalus. Iš viso yra net 25 galbėliai, scenos, su daugeliu dainų, perpintos humoro įtarpomis ir su ypač gausiais baletu numeriais. Nėra čia kokios gilios minties, o daugiau klasikinės pramoginės formos, burleskinių brožu, neišvengiant ir kiek riebesnių nukalbejimų, nors jie labai ir nešokiruoja žiūrovo.

Miesto publikai vaidinimas patinka. Broadway scenoje ejo penkerius metus. Pagal jį susuktas ir filmas. Jį sudarė Ralph G. Allen, buvęs Kennedy centro patarėjas Washington, dramos profesoras, daugelio knygų autorius, komedijų kūrybos specialistas. Muzika Jimmy McHugh, kuris kelių prezidentų buvo pakviestas koncertuoti Baltuosiuose rūmuose.

Aktoriai ir baletų šokėjai surinkti iš įvairių miestų, dalyvavę daugely pastatymų. Malcolm Rothman – Lyric operos dainininkas, vaidinęs filmuose, išėjęs studijas Southern Illinois universitete. Larry Wyatt dalyvavęs net 1,125 spektakliuose. Kyle Baker baigusi Wayne valstybinį universitetą, Gail Tanageros žinoma televizijoje, Charles Bell su magistro laipsniu iš Nebraskos universiteto, Lori Longstreth teatro studijas ėjusi Northwestern universitete, kaip ir Susan Craig bei Lisa Ackerman. Visą ansamblį scenon išveda talentingas režisierius William Pullins, laimėjęs Jefferson premiją, bakalaurą pasiekęs Bostono konservatorijoje, Lewis universiteto pagerbtas garbės daktaro titulu.

Juoz. Pr.